

مدل شهر دوستدار فعالیت بدنی با رویکرد شهرهای فعال، جوامع فعال، شهروندان فعال

مرجان صفاری^۱، مهدی لطیفی فرد^۲

۱. استادیار مدیریت ورزشی، دانشگاه تربیت مدرس*

۲. دانشجوی دکتری مدیریت ورزشی، دانشگاه تربیت مدرس

تاریخ پذیرش: ۱۳۹۶/۰۴/۱۹

تاریخ دریافت: ۱۳۹۶/۰۱/۰۹

چکیده

شهرهای فعال، یک منبع سرمایه‌گذاری در توسعه هرچه بیشتر سرمایه‌های زیست‌محیطی، اجتماعی، اقتصادی و انسانی هستند. اثر این شهرها بر ابعاد زندگی شهری بسیار ملموس است و به آسانی نمی‌توانند نادیده گرفته شوند. مسئله مهمی که در شهر فعال مشاهده می‌شود، توجه به گروه‌های سنی مختلف و نیاز به بررسی همه‌جانبه عواملی است که چه مستقیم و چه غیرمستقیم نقش ایفا می‌کنند. هدف پژوهش حاضر، ارائه مدل شهر دوستدار فعالیت بدنی بود. پژوهش حاضر از نوع کیفی و با رویکرد نظری داده‌بنیاد (ساختگرا) بود. در این مطالعه، از دو منبع اطلاعات برای جمع‌آوری داده‌ها استفاده شده است: ۱- مصاحبه با هفت نفر از نخبگانی که در زمینه شهر فعال پژوهش‌هایی را انجام داده‌اند؛ اعم از مدیرانی که در زمینه ورزش همگانی سابقه داشتند و برخی از مدیران ورزش شهرداری تهران؛ ۲- کدگذاری ۱۲ مورد از مقالات معتبر در زمینه شهر فعال. پس از پایان یافتن مرحله کدگذاری طی سه مرحله، ۵۳۴ کد باز با تکرار از دو مرحله کدگذاری مقالات و مصاحبه‌ها (۲۸۶ کد باز از مقالات و ۲۴۸ کد باز از مصاحبه‌ها) به دست آمدند. پس از بررسی دقیق مدل شهر فعال تافیسو و تقسیم‌بندی مدل‌های زیست‌شناختی در چهار سطح کلی، هم‌جواری کدهای باز و رجوع به مقالاتی که در این زمینه منتشر شده بودند، تقسیم‌بندی کدهای باز در سه لایه کلی و یک محور انجام شد. در نهایت، یک مدل بومی برای تبدیل شهر تهران به شهر دوستدار فعالیت بدنی به دست آمد که برای دستیابی به شهر فعال، جوامع فعال و شهروندان فعال، این مدل راهکارهایی را پیش روی مدیران قرار می‌دهد.

واژگان کلیدی: شهر فعال، فعالیت بدنی، تفریح، نظریه داده‌بنیاد

مقدمه

شهرهای فعال یک منبع سرمایه‌گذاری در توسعه هرچه بیشتر سرمایه‌های زیست‌محیطی، اجتماعی، اقتصادی و انسانی هستند. اثر این شهرها بر ابعاد زندگی شهری (کار، تفریح و حمل‌ونقل) بسیار ملموس است و به‌آسانی نمی‌تواند نادیده گرفته شود. این نکته برای مدیرانی است که می‌گویند نمی‌توانند هزینه‌های انجام امور را توجیه کنند. چیزی که احتمالاً مدیران نمی‌توانند هزینه‌های آن را توجیه کنند، هزینه‌های انجام‌دادن آن است (گزارش سالانه سازمان بین‌المللی ورزش برای همه^۱، ۲۰۱۶، ۷). پژوهش‌ها نشان می‌دهند که فعالیت بدنی اثرهای قابل توجهی بر حس خوب بودن روانی (سرین، لسلی، سوگیاما و اون^۲، ۲۰۰۹؛ هامر، استمتکسی و استپتو^۳، ۲۰۰۹؛ مک، ویلسون، گانل، گیلچریست، کوالسکی و کروکر^۴، ۲۰۱۲)، کاهش میزان افسردگی (استرابریج، دلگر، رابرتز و کاپلان^۵، ۲۰۰۲) و افزایش شادی، علاقه، نشاط، هیجان، شور و شوق (پاسکو، جاکا، ویلیامز، برنم، لسلی و برک^۶، ۲۰۱۱) دارد. با این حال، فعالیت بدنی دیرزمانی نیست که صرفاً یک فعالیت تفریحی در نظر گرفته می‌شود؛ اما به‌عنوان ستون اساسی سلامت حال و آینده ما شناخته می‌شود (نیمان و جاکوبی^۷، ۲۰۰۳، ۲۷۷). در پایان دهه ۱۹۹۰، متخصصان حوزه سلامت عمومی کشف کردند که متخصصان دیگر رشته‌ها نیز به فعالیت بدنی علاقه دارند (سالیس، سرورو، آسچر، هندرسون، کرفت، و کر^۸، ۲۰۰۶، ۲۹۸). همین نگاه باعث توجه گروه‌های پژوهشی متنوعی به مسئله فعالیت بدنی و شهروندان فعال شد؛ در نتیجه، بیشتر جوامع به‌صورت جهانی به سمت تأیید حیاتی بودن ورزش اوقات فراغت برای حس خوب بودن شهروندان می‌روند که این امر به توسعه اقتصادی و اجتماعی جوامع نیز کمک می‌کند (کارتاکولیس، وب، کارلیس، پولوکاس، لویزو و کارتاکولیس^۹، ۲۰۱۵، ۴۲).

با توجه به آمار اعلام شده از سوی مرکز آمار ایران در سال ۱۳۹۵، شهر تهران جمعیتی بالغ بر ۱۲،۴۵۲،۲۳۰ نفر دارد (مرکز آمار ایران، ۱۳۹۵). با این حال، مرکز آمار ایران در سال ۱۳۹۳ آمار شرکت‌کنندگان سازمان‌دهی شده شهر تهران را در ورزش همگانی ۳۲۸۴۸ نفر اعلام می‌کند. سازمان شهرداری تهران در آمار سالانه خود در سال ۱۳۹۴، میزان ورزشکاران سازمان‌یافته در ورزش‌های

1. The Association for International Sport for All
2. Cerin, Leslie, Sugiyama, & Owen
3. Hamer, Stamataki & Steptoe
4. Mack, Wilson, Gunnell, Gilchrist, Kowalski & Crocker
5. Strawbridge, Deleger, Roberts & Kaplan
6. Pasco, Jacka, Williams, Brennan, Leslie, & Berk
7. Neiman & Jacoby
8. Sallis, Cervero, Ascher, Henderson, Kraft & Kerr
9. Kartakoullis, Webb, Karlis, Pouloukas, Loizou, & Kartakoullis

همگانی را در مناطق بیست‌دوگانه، ۵۱۱۲۳ نفر اعلام کرد. این آمار براساس مشارکت سازمان‌یافته مردم در فعالیت بدنی است؛ اما پایین بودن نرخ مشارکت در فعالیت‌های بدنی در شهر تهران کاملاً محسوس است. نتایج مطالعات مراکز پژوهشی و مطالعاتی شهرداری تهران و نظرسنجی که توسط مرکز پژوهش و سنجش افکار صداوسیما انجام شده است، نشان می‌دهد که شهرداری تهران با وجود دارا بودن اعتبارات و امکانات ورزشی، توفیق چندانی در جهت توسعه ورزش همگانی به دست نیاورده است و رضایت شهروندان تهرانی نیز در حد مطلوب نیست (سوری، ۱۳۹۳؛ مرکز پژوهش صداوسیما، ۱۳۹۵)؛ بنابراین، با وجود صرف منابع گسترده، تاکنون توسعه فعالیت بدنی در شهر تهران انجام نشده است و قطعاً عناصر متعددی در این وضعیت نقش داشته‌اند که یکی از این عناصر، فقدان چهارچوبی معتبر و بومی برای بهبود وضعیت فعالیت بدنی در شهر تهران است که بتواند مبنای عمل دست‌اندرکاران قرار گیرد.

در سال‌های اخیر، در اشاعه فعالیت بدنی، مدل‌های جامع اهمیت بسیاری یافته‌اند. یکی از مدل‌های رایج در توسعه فعالیت بدنی شهروندان، مدل‌های زیست‌شناختی^۱ هستند. معمولاً سطوح متغیرها در مدل‌های زیست‌شناختی فعالیت بدنی شامل ۱- سیاست‌ها (قوانین، حقوق، مقررات و کدها)، ۲- محیط فیزیکی (ساختگی و طبیعی)، ۳- سازمانی، ۴- درون‌فردی (بیولوژیک و روان‌شناختی) و ۵- فرهنگی/ بین‌فردی می‌شود (سالیس و همکاران، ۲۰۰۶، ۲۹۹). استفاده از مدل‌های زیست‌شناختی به دلیل جامعیت آن و توجه صرفی که به فعالیت بدنی دارد، می‌تواند راهکاری برای ایجاد و توسعه الگوی فعالیت بدنی در شهرها باشد. ویژگی استفاده از این مدل از این حیث است که برای مثال، اگر پژوهشگری تنها بر ارتباط بین محیط ایجادشده و فعالیت بدنی تمرکز کند، نقش محیط ایجادشده می‌تواند اغراق‌آمیز به حساب آید (همفری، ۲۰۰۵، ۲۵). در ادامه، هر یک از این دسته عوامل معرفی می‌شوند.

یکی از مداخلات در توسعه فعالیت بدنی در شهرها و ایجاد شهر فعال، عوامل سیاسی و سیاست‌گذاری است. هدف اصلی سیاست عمومی مربوط به فعالیت بدنی، ایجاد محیط‌های حمایتی، زیرساخت‌ها و برنامه‌هایی برای توانمندسازی مردم است تا به سمت زندگی‌های فعال هدایت شوند (بلوو، بامن، مارتین، بال و ماتسادو، ۲۰۱۱، ۳۴۱). به‌طور خاص، طراحان سیاست‌های فعالیت بدنی؛ یعنی شهرداری‌ها و استان‌ها و مدیران ورزشی باید در نظر بگیرند که رفت‌وآمد فعال به مدارس

-
1. Ecological Model
 2. Humphrey
 3. Bellew

سیاست کم‌هزینه‌ای برای ایجاد دانش‌آموزانی همراه با داشتن فعالیت بدنی است (کاراکاتسانیس و همکاران^۱، ۲۰۱۵، ۵). باید خاطر نشان کرد که سیاست‌های مربوط به افزایش سطح فعالیت بدنی شهروندان، در سه قالب ریخته می‌شود: ۱- کدها، قوانین یا تصمیمات نوشته‌شده رسمی که مقامات قانونی آن‌ها را وضع کرده‌اند؛ ۲- استانداردهای نوشته‌شده؛ ۳- هنجارهای اجتماعی نانوشته که بر رفتار اثر می‌گذارند (اسشمید، پرت و ویتمر^۲، ۲۰۰۶، ۲۲)؛ البته در این پژوهش، تعریف از سیاست تنها به قوانین و آیین‌نامه‌هایی اشاره دارد که رسمیت داشته باشند و با این توضیح که قوانین نوشته‌شده و رسمی می‌توانند هنجارهای اجتماعی و نانوشته را نیز دستخوش تغییر کنند. درنهایت، برای مثال، اثر مداخلات طراحی و سیاست‌گذاری به ایجاد محله‌ای امن کمک می‌کند که در گام اول برای تشویق پیاده‌روی ضروری هستند (لوکایتو-سایدیریز^۳، ۲۰۰۶، ۲۲۹)؛ یعنی نیروی سیاسی و سیاست‌گذاری‌ها در ایجاد امنیت، تسهیل در دسترسی و ایجاد زیرساخت‌های عمرانی و غیرعمرانی، نقش انکارناپذیری دارند. زیرساخت‌های غیرعمرانی از جنس آموزش، فرهنگ و رسانه هستند؛ اما درحقیقت، درحالی‌که ارتقاء سطح فعالیت بدنی به‌صورت جهانی به عنوان عامل بهبود دهنده سلامتی افراد پذیرفته‌شده است ولی توافق کمی در توسعه سیاست‌های فعالیت بدنی وجود دارد (گولیو و تایبولت^۴، ۲۰۱۳، ۵۷۸). درنهایت، تغییرات سیاست‌ها در سطح منطقه‌ای، ممکن است به‌صورت اثربخش به تشویق فعالیت بدنی در دوره بلندمدت با تسهیل دسترسی به فعالیت بدنی به گزینه‌ای مطلوب و آسان تبدیل شود (ادواردز و تیسوروس^۵، ۲۰۰۶، ۲).

بخش‌هایی مانند پارک‌های شهری، فضاهای سبز، مسیرهای پیاده‌روی و دوچرخه‌سواری، سیستم حمل‌ونقل فعال و محلات جزو مقوله‌هایی هستند که در عوامل محیط فیزیکی می‌توانند جای گیرند. مطالعات متعدد نشان می‌دهند شهرهایی که راه‌حل‌های طراحی‌شده‌ای را با هدف توانمندسازی برای فعالیت بدنی (مانند پارک‌ها، حمل‌ونقل فعال، توسعه استفاده‌های چندمنظوره) پیاده‌سازی می‌کنند، مزایای بزرگی را تجربه می‌کنند (طرحی برای حرکت^۶، ۲۰۱۶، ۸)؛ البته، پارک‌های شهری به‌عنوان یک بخش مهم از توسعه شهر و جامعه نسبت به اینکه تنها بخشی برای تفریح و سرگرمی باشند، در نظر گرفته می‌شوند (صادقیان و وردانیان^۷، ۲۰۱۳، ۲۳۳). یک طبقه از تأثیرات محیطی که توجه دقیق کمتری به آن شده است، پارک‌ها و محیط‌های تفریحی هستند

1. Konstantinos
2. Schmid, Pratt & Witmer
3. Loukaitou-Sideris
4. Goulão & Thibault
5. Edwards & Tsouros
6. Designed to Move
7. Sadeghian & Vardanyan

(کاسزینسکی و هندرسون^۱، ۲۰۰۸، ۶۲۰). این گونه به نظر می‌رسد که محیط‌های طبیعی اثر زیادی بر فعالیت بدنی مردم دارند. پژوهشگران سازمان جهانی بهداشت در مطالعه‌ای بین‌المللی که روی ۱۷ شهر انجام دادند، دریافتند که تقریباً پارک‌های عمومی و زیباشناسی بصری، به‌طور مثبتی با مدت زمان فعالیت بدنی بزرگسالان ارتباط دارد (سازمانی جهانی بهداشت^۲، ۲۰۱۶، ۱۴۳). باید این مطلب را افزود که دسترسی به فضاهای باز شهری برای پیاده‌روی (گیلز-کورتی، برومهال، نایمن، کالینز، داگلاس و دانون^۳، ۲۰۰۵؛ اون، هاپل، لسلی، بامن و سالیس^۴، ۲۰۰۴؛ مک کورمارک، گیلز-کورتی، بالسارا و پیکورا^۵، ۲۰۰۶) می‌تواند یکی از عوامل اثرگذار بر ایجاد و توسعه شهر فعال باشد؛ یعنی این گونه به نظر می‌رسد که فاصله از خانه تا فضاهای باز شهری بر میزان استفاده و نوع استفاده از این فضاها (فعالیت بدنی یا تفریح منفعل) اثرگذار باشد (گیلز-کورتی و همکاران، ۲۰۰۵، ۱۷۰). علاوه بر این، ویژگی‌های خاص طراحی محلات برای فعالیت بدنی نیاز به شناسایی دارند تا طراحان و برنامه‌ریزان را برای ساخت محیط‌های دوستدار فعالیت بدنی بیشتر راهنمایی کند (سالیس و همکاران، ۲۰۰۹، ۴۸۵). در مورد سیستم حمل‌ونقل، این مطلب قابل تأمل است که مشکلات سیستم حمل‌ونقل و تبعات آن در شهرهای بزرگ مانند تهران، می‌تواند تاحدزیادی با سیستم حمل‌ونقل فعال مرتفع شود. به‌طور کلی، تأکید بر انجام اقداماتی با هدف قراردادن محیط غیرطبیعی (ساخته‌شده) شامل ترویج و تسهیل امکانات مورد نیاز برای پیاده‌روی و دوچرخه‌سواری از طریق بهبود زیرساخت فیزیکی شهر وجود دارد (فاسکنگر^۶، ۲۰۱۳، ۵).

ایجاد و توسعه شهر فعال با ایجاد زیرساخت‌های عمرانی، به‌عنوان بخشی از این برنامه بزرگ آغاز می‌شود؛ اما شهروندان، بدون آموزش، مشوق و محرک، سعی نخواهند کرد حتی از بهترین زیرساخت‌های عمرانی استفاده کنند. با این توضیح باید گفت که بیشتر روش‌هایی که برای توسعه فعالیت بدنی استفاده می‌شوند، از نظریه‌های روان‌شناختی انگیزش و تغییر رفتار نشأت گرفته‌اند (مارکوس و فورسیس^۷، ۲۰۰۳، ۱۲). تغییر رفتار به‌خودی‌خود حاصل نمی‌شود و همین امر محل تلاقی آموزش و تغییر رفتار است و شاید به دلیل اینکه مدارس در بیشتر کشورها توسط مسئولان

1. Kaczynski & Henderson
2. World Health Organization (WHO)
3. Giles-Corti, Broomhall, Knuiiman, Collins, Douglas & Donovan
4. Owen, Humpel, Leslie, Bauman & Sallis
5. McCormack, Giles-Corti, Bulsara, & Pikora,
6. Faskunger
7. Marcus & Forsyth

ملی اداره می‌شوند (فاسکنگر، ۲۰۱۳، ۸)، نیاز به تغییر توجه ملی برای این امر باشد. به‌طور کلی، سازمان‌هایی با مبنای اجتماعی، نقشی حیاتی در مهیا کردن فرصت‌هایی برای افراد ایفا می‌کنند تا در فعالیت بدنی حضور داشته باشند. سازمان‌ها تنها ورزشگاه‌هایی برای فعالیت بدنی آماده نمی‌کنند؛ بلکه برنامه‌هایی را نیز ایجاد می‌کنند که از فعالیت بدنی حمایت می‌کنند (پیت و بونچر^۱، ۲۰۱۴، ۱۷۴). درحقیقت، عوامل سوم و چهارم پیوستگی خاصی با یکدیگر دارند. مسئله آموزش که مهم‌ترین عامل فردی؛ یعنی آگاهی را رقم می‌زند، بدون کمک‌گرفتن از سازمان‌های متولی این امر مانند آموزش و پرورش شدنی و عملی نخواهد شد. با این توضیح باید تکمیل کرد که برای توجه به گروه‌های مختلف در شهر تهران، باید تفاوت‌های فردی و بین‌فردی را در نظر داشت؛ زیرا، شهر فعال، اشاره‌ای به تمامی شهروندان است. افزون‌براین، ایجاد فرهنگ ورزش کردن یکی از راهکارهای ایجاد شهروندان و شهر فعال است. این همان جایی است که به ورزش از دریچه رفتار نگریسته می‌شود؛ یعنی رفتاری نهادینه‌شده در درون شهروندان و این هدف غایی یک شهر فعال است.

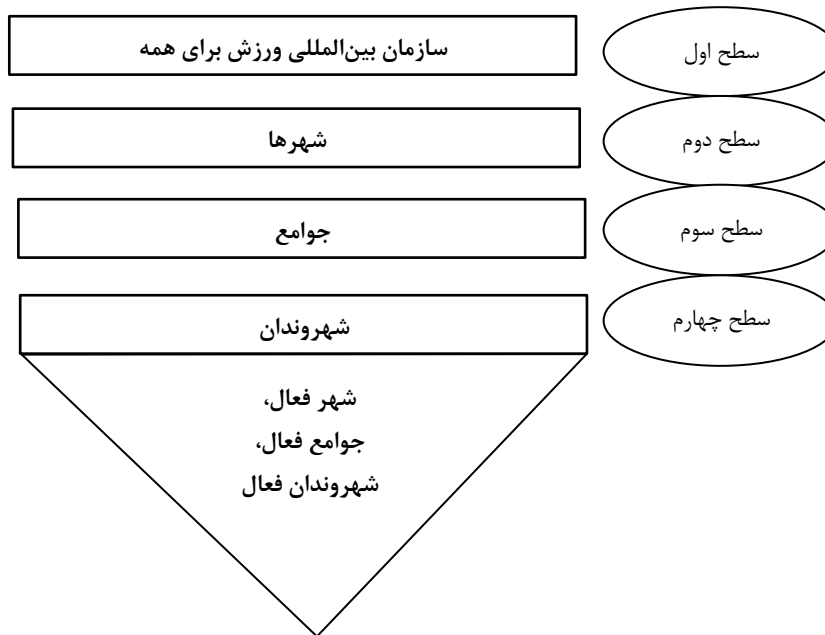
در کنار عوامل چهارگانه ذکر شده باید توجه داشت که نقش سازمان‌های رهبر در ورزش برای همه (ورزش همگانی) انکارناپذیر است. تافیسا^۲ به‌عنوان سازمان بین‌المللی ورزش برای همه، در سال ۲۰۱۲، برنامه‌ای با نام «شهرهای فعال، جوامع فعال، شهروندان فعال»^۳ با حمایت کمیته بین‌المللی المپیک و شبکه شهرهای سلامت سازمان جهانی بهداشت تنظیم کرد. این برنامه بر شهرها و جوامعی که تافیسا و شرکای آن تشخیص داده‌اند، تمرکز کرده است که شهرداری‌ها ارائه‌دهنده و حامی اصلی ورزش برای همه و فعالیت بدنی برای شهروندان خود هستند (تافیسا، ۲۰۱۶). این برنامه از ساختاری چهار سطحی تشکیل شده است که در سطح اول آن، تافیسا و شرکا (مانند کمیته بین‌المللی المپیک) به‌عنوان تصمیم‌گیرندگان هستند. سطح دوم، پیشگامان هستند که شامل سازمان‌های ملی و بین‌المللی، فدراسیون‌ها و انجمن‌های ملی ورزش همگانی سراسر جهان هستند که وظیفه راه‌اندازی، عضویت برنامه، شناسایی و معرفی بازیگران و ایجاد هماهنگی و انگیزه در شهرها را بر عهده دارند. سطح سوم، بازیگران هستند که شامل سیاست‌مداران، دانشمندان، سرمایه‌گذاران و پزشکان هستند که وظیفه تدارک پشتیبانی سیاسی و مالی، کمک به تنظیم و دستیابی و به اهداف و پایش، ارزیابی و بازخورد را با ایجاد ارتباط و هماهنگی جهت اجرای برنامه در مدارس، دانشگاه‌ها، باشگاه‌ها، کارگاه‌های آموزشی، خانه سالمندان خانواده‌ها و غیره به‌عهده دارند.

1. Pate & Buchner

2. TAFISA

3. Active Cities – Active Communities – Active Citizens

در سطح پایانی، دریافت‌کنندگان خدمات هستند که شامل تمامی شهروندان یک جامعه می‌باشند (میرزمانی، ۱۳۹۰، ۱۶۲-۱۶۱). الگوی زیر ساختار برنامه را نشان می‌دهد.

شکل ۱- مدل شهر فعال سازمان بین‌المللی ورزش برای همه (تافیس)

همان‌طور که پیش‌تر بیان شد، ایجاد شبکه‌ای از شهرهای فعال در اروپا به‌عنوان خاستگاه شهر فعال، مدنظر بوده است. در چرایی این مسئله باید اضافه کرد که به‌اشتراک‌گذاشتن تجارب شهرها مهم‌ترین پیامد این مسئله است. صرف‌نظر از جدایی برخی مسائل فرهنگی، سیاسی و اقتصادی متفاوت شهرها، ماهیت فعالیت بدنی برای شهروندان از کلیات یکسانی برخوردار است. به‌همین دلیل، پژوهشگران به‌صورت مفصل تجارب عملیاتی در شهرهای فعال را بررسی کردند. جدول شماره یک، برخی از تجارب مهم شهرهای فعال را به‌صورت موردی نشان می‌دهد.

جدول شماره یک نشان‌دهنده بهترین تجارب برنامه‌ای است که هر شهر برای دستیابی به مأموریت خود در فعال‌شدن شهروندان درنظر گرفته است و موضوع قابل‌توجه رویدادهای ویژه و گروه‌های هدف است. در این جدول، برنامه‌ها و رویدادهای اصلی نشان می‌دهند که هر شهری با توجه به

منابع و ساختار خود برنامه‌های متفاوتی را به کار گرفته است. مسئله مهمی که در شهر فعال مشاهده می‌شود، توجه به گروه‌های سنی مختلف و نیاز به بررسی همه‌جانبه عواملی است که چه مستقیم و چه غیرمستقیم نقش ایفا می‌کنند که در تهران نیز می‌تواند مهم به نظر آید؛ براین اساس، با توجه به بافت فیزیکی، اجتماعی، فرهنگی و نظام سیاسی هر شهری از جمله تهران، وجود یک مدل منحصربه‌فرد لازم است. به همین منظور، پژوهش حاضر با هدف پاسخ به مسئله نبود مدلی بومی برای توسعه شهر فعال در شهر تهران، شکل گرفته است.

جدول ۱- اقتباس از سایت شهر فعال، جوامع فعال، شهروندان فعال
(www.triple-ac.net)

نام شهر (کشور)	مأموریت اصلی	نمونه رویدادها و برنامه‌ها
لیورپول (انگلستان)	تغییر و تداوم توسعه ورزش و فعالیت‌های فعال در شهر	۱. حمل و نقل فعال: راهبرد دوچرخه‌سواری لیورپول (انقلاب دوچرخه‌سواری) ۲. مکان‌های فعال: خیابان‌های فعال، پارک‌های فعال
یو فالو کانتی (آمریکا)	ایجاد آگاهی، حمایت و هیجان از شهروندان برای فعالیت بدنی	۱. دویدن با آب‌پاش در حیاطتان، راه رفتن یا رقصیدن در زیر باران؛ ۲. رویداد سالانه: تا محل کار قدم بزنیم
هورسنس (دانمارک)	تشویق شهروندان به فعال بودن به عنوان مسئولیت مشترک برای سلامتی خود، توسعه پایدار جوامع محلی	تمرین روزانه در مدارس صعود به تپه‌های بسیار در ماه‌های پاییز، برنامه جنب و جوش جالب است به مدت سه ماه در سال

ادامه جدول ۱- اقتباس از سایت شهر فعال، جوامع فعال، شهروندان فعال
(www.triple-ac.net)

نام شهر (کشور)	مأموریت اصلی	نمونه رویدادها و برنامه‌ها
چونچو (فیلاند)	ارائه ورزش‌های متنوع و تمرینات مربوط به تناسب اندام در همهٔ سنین و هر سطحی از مهارت	فعال شدن استخرها و ساحل و مراکز پیاده‌روی آن‌ها
استرالیان (آسترالیان)	شهری که به راحتی می‌شود در آن فعال بود.	تمرکز: فعالیت بدنی، فعالیت تفریحی و رقابت‌های ورزشی
	تشخیص اهمیت فضاهای باز و سیاست‌گذاری‌های مربوط به آن	توجه به زیرساخت‌های فیزیکی محیط

روش‌شناسی پژوهش

پژوهش حاضر از نوع کیفی است و رویکرد موردنظر، نظریه داده‌بنیاد^۱ به شیوه ساختگرا است. دیدگاه ساختگرا بر اندیشه‌های چارمز^۲ (۱۹۹۰) استوار است. چارمز (۱۹۹۰) بر معنایی که مشارکت‌کنندگان به اعمال و رفتارشان در یک پژوهش می‌دهند، توجه می‌کند؛ بنابراین، بیشتر بر دیدگاه‌ها، ارزش‌ها، باورها، احساسات، پیش‌فرض‌ها و ایدئولوژی‌های افراد تأکید دارد (دانایی‌فرد و اسلامی، ۱۳۹۰، ۵۰). در پژوهش توسعه شهر فعال در تهران و به‌طور کلی، پژوهش‌هایی که نیاز به نگاه جامعی به تمامی مؤلفه‌های دخیل در موضوع پژوهش دارند، پژوهش کیفی و نظریه داده‌بنیاد می‌تواند طرح پژوهشی مناسبی باشد. در پژوهش حاضر، از دو منبع اطلاعات برای جمع‌آوری داده‌ها استفاده شده است: ۱- مصاحبه با نخبگانی که در زمینه شهر فعال پژوهش‌هایی را انجام داده‌اند، مدیرانی که در زمینه ورزش همگانی سابقه داشتند و برخی از مدیران ورزش شهرداری تهران؛ ۲- کدگذاری مقالات معتبر در زمینه شهر فعال. نمونه آماری شامل هفت نفر از پژوهشگران دانشگاهی و مدیران عالی ورزش همگانی ایران است. با استفاده از روش هدف‌دار، تعداد هفت مصاحبه انجام شد.

1. Granded Theory
2. Charmaz

پیش از انجام مصاحبه، محورهای پژوهش طی راهنمای مصاحبه برای مصاحبه‌شوندگان ارسال شد. محورهای پژوهش شامل موارد زیر بودند:

۱- از نظر شما، محرک‌های اصلی (نشانه‌ها) که مسئولان را متوجه ضرورت پیاده‌سازی رویکرد شهر فعال می‌کند، چیستند؟

۲- از نظر شما، برای پیاده‌سازی چنین رویکردی، کدام حوزه‌ها و بخش‌ها در تهران نیاز به تغییر و توجه دارند؟ برای کدام حوزه‌ها و بخش‌ها نیاز به سیاست‌گذاری است و چه سیاست‌هایی لازم هستند؟

۳- راهبردهای مناسب برای هر حوزه یا بخش مدنظر در سیاست‌گذاری چیستند؟

۴- عوامل تسهیل‌کننده و مانع در اجرای این رویکرد در تهران کدام‌ها هستند؟

۵- الزامات پژوهش چنین رویکردی در شهر تهران چیست؟

۶- پیامدهای حاصل از اجرای راهبردهای پیشنهادی در تهران چه خواهند بود؟

مصاحبه‌ها به صورت متن کامل پیاده‌سازی شدند. سپس، با استفاده از روش کدگذاری سه مرحله‌ای، به تحلیل آن‌ها پرداخته شد. پس از کدگذاری مصاحبه‌ها، مقالات با توجه به کدهای باز دریافتی از مصاحبه‌ها جست‌وجو شدند و تعداد ۱۲ مقاله یا گزارش سالانه معتبر از سازمان‌های مربوط به دست آمدند که کدهای باز این مقالات نیز استخراج گردیدند. برای تعیین پایایی از توافق درون‌موضوعی استفاده شد که به صورت تصادفی، دو مورد از متن کامل مصاحبه‌ها در اختیار یکی از نخبگانی که در زمینه ورزش همگانی تجربه کافی داشتند، قرار گرفت. میزان توافق درون‌موضوعی دو کدگذار (۶۰ درصد یا بیشتر) در مورد یک مصاحبه (کنترل تحلیل) روشی برای پایایی تحلیل است. جدول شماره دو نتایج حاصل از توافق درون‌موضوعی را نشان می‌دهد.

جدول ۲- تعیین پایایی مصاحبه‌ها به روش توافق درون‌موضوعی

شماره مصاحبه	تعداد کل کدها	تعداد توافقی‌ها	نبود توافق	درصد
A1	۴۹	۲۳	۷	۹۳
B2	۴۰	۱۷	۷	۸۵
کل	۸۹	۴۰	۱۴	۸۹

در تعیین اعتبار پژوهش، پژوهشگران گرایش بیشتر به اعتبار سازه‌ای (روش‌های متعدد برای جمع‌آوری داده‌ها) و اعتبار درونی (نمونه‌گیری بر اساس پرمایگی اطلاعات) داشتند. به همین دلیل، از منابع متعددی برای جمع‌آوری داده‌ها و تحلیلگران متعدد در دستیابی به کدگذاری گزینشی استفاده شد.

نتایج

در این پژوهش، مصاحبه با هفت نفر از مدیران ورزشی انجام شد که سه نفر از آنان دارای تحصیلات در مقطع دکتری، سه نفر در مقطع کارشناسی ارشد و یک نفر دارای تحصیلات در مقطع کارشناسی بودند. از هفت نفر مصاحبه‌شونده، دو نفر عضو هیئت‌علمی دانشگاه‌ها، چهار نفر از مدیران فدراسیون ورزش همگانی و دو نفر از مدیران ورزش شهرداری تهران بودند. پس از پایان یافتن مرحله کدگذاری در طی سه مرحله، ۵۳۴ کد باز با تکرار از دو مرحله کدگذاری مقالات و مصاحبه‌ها (۲۸۶ کد باز از مقالات و ۲۴۸ کد باز از مصاحبه‌ها) به دست آمدند که تعداد کدهای باز بدون تکرار ۲۴۸ مورد بودند. پس از بررسی دقیق مدل شهر فعال تافیسو و تقسیم‌بندی مدل‌های زیست‌شناختی در چهار سطح کلی، هم‌جواری کدهای باز و مراجعه به مقالاتی که در این زمینه منتشر شده بودند، منجر به تقسیم‌بندی کدهای باز در سه لایه کلی و یک محور گردید.

لایه اول: این لایه با نام سیاست‌های کلان شهر تهران و کشور ایران، به‌عنوان یک لایه محافظی درمقابل دگردیسی شهر فعال به شهری بی‌تحرک است؛ شهری که نبود حرکت جانمایه آن است؛ نه حرکت. اگر هر لایه یک شاهرگ درنظر گرفته شود، زیرلایه‌های این مدل رگ‌های حیاتی شناخته می‌شوند. همچنین، هر رگ شامل مویرگ‌هایی است.

در این لایه، سه رگ جریان‌سازی می‌کنند: ۱- زیرساخت‌های سیاست‌گذاری؛ ۲- زیرساخت‌های عمرانی؛ ۳- زیرساخت‌های نرم‌افزاری. رگ زیرساخت‌های سیاست‌گذاری شامل تمامی سیاست‌هایی است که برای توسعه شهر فعال به آن‌ها نیاز است؛ برای مثال، «ایجاد بستر حمایت‌کننده توسط دولت»، «ایجاد قوانین تشویقی و حمایتی» و «تحریک توسط دولت برای فعالیت بدنی بیشتر»، از جمله کدهای باز هستند که به سیاست‌های حمایتی و تشویقی اشاره می‌کنند. «ایجاد تناسب بین بودجه و هزینه سازمان‌های ورزشی»، «توجه کمیسیون تلفیق مجلس» و «کاهش عدد ریالی سرانه ورزش»، از مهم‌ترین مواردی هستند که در مویرگ منابع مالی و مادی مشاهده می‌شوند. نبود فضا و امکانات فیزیکی متناسب با هدف شهر فعال، موضوع اصلی در رگ زیرساخت‌های عمرانی است؛ بنابراین، اهمیت این رگ از طریق «توسعه و بهبود»، «نوسازی» و «ساخت و ایجاد» روشن و مشخص است.

رگ زیرساخت‌های نرم‌افزاری، زیباسازی، امنیت و کژکارکردهای زندگی شهری (مانند آلودگی و ترافیک) هستند. اطلاق نام نرم‌افزاری از این حیث است که بیشتر به‌عنوان بستر پنهانی است که به‌هنگام سیاست‌گذاری‌ها کمتر در معرض دید است؛ اما مادامی که به مرحله عملیات می‌رسد، نمود

واقعی خود را نشان می‌دهد؛ برای مثال، هنگامی که سیاست‌گذاران بالادستی ورزش در حال برنامه‌ریزی برای یک رویداد (با رویکرد تفریح و اوقات فراغت) هستند، مواردی از قبیل نیروی انسانی کافی، برنامه‌ریزی دقیق، مکان برگزاری و بودجه کافی را لحاظ می‌کنند؛ اما کمتر به ایجاد جذابیت خود رویداد یا رنگ‌شناسی به کار برده شده، دقت می‌کنند. جدول شماره سه، روش دست‌یابی پژوهشگران از کدهای باز به کدهای محوری لایه سیاست‌های کلان را نشان می‌دهد.

جدول ۳- نحوه تبدیل کدهای باز به کدهای محوری لایه سیاست‌های کلان

کدهای باز	دسته‌بندی کدهای باز	کدهای محوری
استفاده از مدل مول در بودجه کاهش عدد ریالی سرانه ورزش توجه کمیسیون تلفیق بودجه	منابع مالی و مادی	زیرساخت‌های سیاست‌گذاری
حقوق استفاده از فضاهای روباز و طبیعی افزایش سهم و ظرفیت ورزش از بازار تعیین سازمان‌ها یا بازیگران درگیر	قانون	
دسترسی رایگان به تجهیزات و فعالیت‌های بدنی یارانه تشویقی برای حمل‌ونقل فعال نقش حمایتی دولت و محلات	حمایت و تشویق	
رنگ‌شناسی و ویژگی‌های زیباشناختی پارک‌ها چیدمان شهری نورپردازی و موسیقی	زیباسازی	زیرساخت‌های نرم‌افزاری
امنیت روانی زنان و خانواده امنیت فعالیت‌های و تجهیزات سیاست‌های مدیریت ترافیک شهری بالا بودن میزان آلودگی شهری اطلاع‌رسانی صحیح نسبت به وجود یا نبود ترافیک	امنیت کژکارکردهای زندگی شهری و شهروندی	
پراکندگی شهری شبکه ارتباطی خیابان‌ها تعریض خیابان‌ها	توسعه و بهبود	زیرساخت‌های عمرانی
آسیب‌زا بودن تجهیزات ایستگاه‌های تندرستی لحاظ کردن سیاست‌ها در نوسازی شهری طراحی محلات	نوسازی	
دسترسی به فضاهای روباز سلامت محوری: محور طراحی شهری	ساخت و ایجاد	

لایه میانی: این لایه نشان‌دهنده نقش شکل‌دهی رفتار در سطح میانی است. همه امور اجرایی و نظارتی برای شهر فعال، در این لایه عملی می‌شوند. ذکر این نکته درباره نقش اصلی این لایه ضروری است که لایه میانی درجه موفقیت برای عبور به لایه‌های پسین و پیشین است. به عبارت دیگر، ترجمه سیاست‌های کلان در قالب برنامه‌های عملیاتی و همچنین، تغذیه سیاست‌های کلان نیز توسط رگ‌های این شاه‌رگ انجام می‌شود. رگ‌های جریان‌ساز در این لایه، ۱- اجرایی، ۲- نظارت، ۳- سازمان‌های پشتیبان و ۴- بازاریابی اجتماعی هستند. شایان ذکر است که مطابق لایه قبلی، هر رگ به‌عنوان منشأ جریان‌سازی، از مویرگ‌هایی تشکیل شده است که به‌طور مشروح، در جدول شماره سه ملاحظه می‌شوند.

جدول شماره چهار، نحوه دستیابی پژوهشگران را از کدهای باز به کدهای محوری لایه سازمانی و جوامع نمایش می‌دهد.

جدول ۴- نحوه تبدیل کدهای باز به کدهای محوری لایه سازمانی و جوامع

کدهای باز	دسته‌بندی کدهای باز	کدهای محوری
واگذاری اختیار به مدیران مناطق طبقه‌بندی کردن شهر	محلات و مناطق	اجرایی
کاهش پرتی هزینه در شهرداری‌ها	شهرداری	
ارتباط آموزش مدارس با خانواده استفاده از زمین‌های مدارس در ساعات غیرکاری	آموزش و پرورش	نظارت
علائم دسترسی به پارک‌های تندرستی حفظ و نگهداری از پارک‌ها	مدیریت پارک‌ها	
برنامه‌ریزی برای بخش نظارتی	شهرداری	سازمان‌های پشتیبان
مساجد	رسانه و سازمان‌های اجتماعی	
کاهش هزینه درمانی با ورزش شهروندی	بهداشت و درمان	بازاریابی اجتماعی
نیاز به مقایسه ادواری	پایگاه داده	
نقشه‌برداری هوایی	هواشناسی	بازاریابی اجتماعی
جلب حمایت شهروندان	محیط اجتماعی	
بازاریابی اجتماعی و حمایت‌طلبی	خلاقیت	
کمبود ایده‌های خوب و بکر شناسایی شکاف‌های موجود در ورزش		

لایه داخلی: لایه داخلی با نام لایه شهروندان فعال، تجمعی از متغیرهای فردی و درون فردی است که به تعبیر دیگر، متغیرهای عملیاتی شهر فعال است. گام برداری در مسیر دستیابی به شهر فعال نیاز به ابزارهای عملیاتی دارد که به دست شهروندان راه اندازی خواهند شد. این شاه‌رگ، چهار رگ را در برمی‌گیرد که شامل ۱- انگیزش و آموزش، ۲- برنامه‌ریزی عملیاتی، ۳- کمپین‌ها و ۴- گروه‌های هدف هستند.

اهمیت این مسئله را می‌توان در این یافت که تعداد کدهای باز بدون تکرار آموزش و انگیزش (۳۳) کد باز بدون تکرار، نه تنها از تمامی کدبازهای دیگر رگ‌ها در این لایه، بلکه از تمام رگ‌های دو لایه پیشین بیشتر بوده‌اند. «توجه به جنبه‌های مثبت ورزش کردن و جنبه‌های منفی ورزش نکردن»، «استفاده از آموزش سازمان‌یافته» و «برانگیختن کنجکاوی شهروندان»، از نمونه کدهای باز این رگ هستند. جدول شماره پنج، به‌طور مبسوط نحوه دستیابی پژوهشگران را از کدهای باز به کدهای محوری لایه فردی و لایه درون فردی نمایش می‌دهد.

جدول ۵- نحوه تبدیل کدهای باز به کدهای محوری لایه فردی و درون فردی

کدهای محوری	دسته‌بندی کدهای باز	کدهای باز
آموزش و انگیزش	الگوسازی	الگوبرداری از رهبران سازمانی تأثیر بازیگران جامعه از زندگی روزمره شهروندان
	خانواده و گروه‌های هم‌تا	اثر بخشی دوستان، همسایگان و خانواده فرهنگ‌سازی ورزش توسط والدین
	اطلاع‌رسانی و آگاهی‌بخشی	تبلیغات برای جذب مشارکت شهروندان استفاده از فضای مجازی برای آموزش
	آموزش سازمان‌یافته	استفاده از نقش اصناف در آموزش نیاز به آموزش عمومی
کمپین‌ها	کمپین‌های فعال	مراکز مختص به ورزش غیرسازمان‌دهی شده دوچرخه‌سواری خبرنگاران برای آگاه‌سازی
	حامیان	استفاده از سازمان‌های مردم‌نهاد ^۱ (سمن‌ها) حمایت صاحب‌نفعان و سهام‌داران

1. NGO

ادامه جدول ۵- نحوه تبدیل کدهای باز به کدهای محوری لایه فردی و درون فردی

کدهای باز	دسته بندی کدهای باز	کدهای محوری
برنامه ریزی سیستم حمل و نقل مشخص کردن خیابان های بدون وسایل نقلیه موتوری	حمل و نقل فعال	برنامه ریزی عملیاتی
تحرك حين كار روز رفتن به كار با دوچرخه	شغل های فعال	
دوی آهسته و پیاده روی بازی های گروهی برای تشویق همدیگر	رویدادها و مداخلات فعال	
استفاده از فعالیت های درون منزل (مانند باغبانی) انتقال ورزش به منازل	زندگی فعال	
کافه تریا ورزشی بازی های ورزشی کامپیوتری ^۱	اوقات فراغت و تفریح	
آموزش برای سالمندان	سالمندان	گروه های هدف
فعالیت بیشتر کودکان بیرون از منازل	کودکان و نوجوانان	
گرایش بیشتر زنان به پیاده روی	زنان و دختران	
مشخص کردن جوامع محروم از امکانات ورزشی	جوامع محروم	
توجه به معلولان	معلولان	

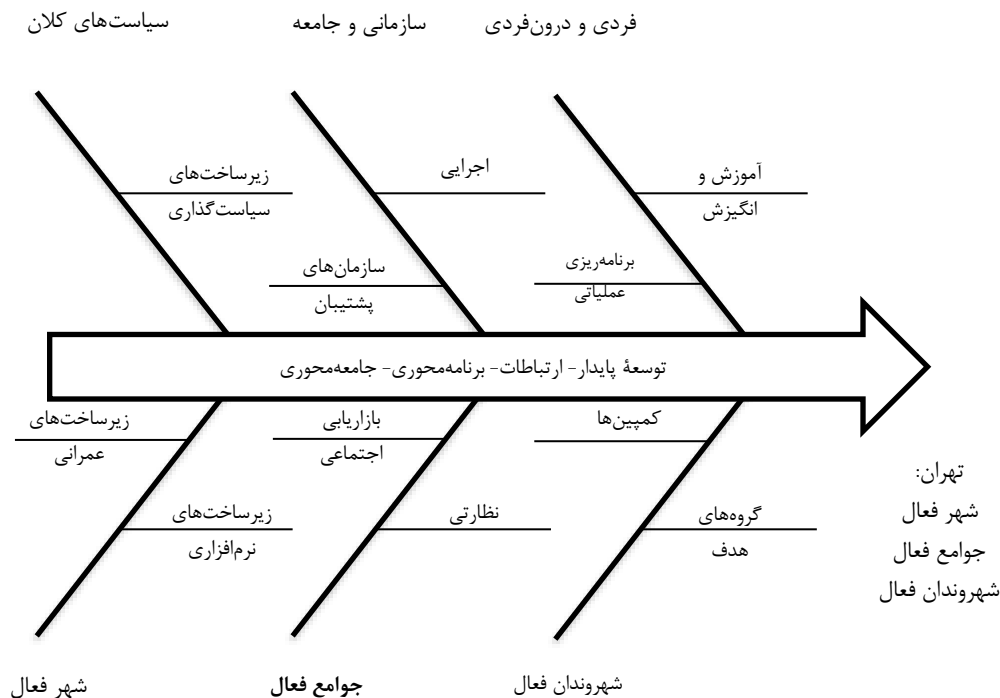
محور حرکت: «تأکید بر تغییرات در سطح کلان جامعه، ساخت محیط برای بهبود شرایط و از بین بردن موانع برای زندگی فعال»، نکاتی هستند که باید در طراحی یک مدل برای توسعه تهران به عنوان شهر فعال به آنها توجه داشت. برای اینکه مدل توسعه شهر فعال از پویایی و حرکت باز نایستد، مواردی را باید در این مدل لحاظ کرد؛ چیزی که می تواند به عنوان ستون فقرات مدل شهر فعال در نظر گرفت. پویایی مدل با تغییراتی که در شهر تهران اتفاق می افتد، در این بخش تعبیه می شود. «تجزیه و تحلیل زندگی شهروندان تهرانی» و «توجه به اصول پایداری در سیاست گذاری ها و برنامه ریزی ها در تمام لایه ها»، نمونه کدهایی هستند که در این بخش قرار می گیرند. جدول شماره شش معرف کدهای باز محور حرکت و تبدیل آنها به کدهای محوری است.

1. E-Games

جدول ۶- نحوه تبدیل کدهای باز به کدهای محوری در محور حرکت

کدهای باز	کدهای محوری
معماری جدید برای اصول پایداری در شهر تهران ایجاد یکپارچگی و پایداری بین سیاست‌ها	توسعه پایدار
توجه به مجموع الجزایر ورزش ایجاد و توسعه شبکه ارتباطی در شهر تهران	ارتباطات
استفاده نکردن از برنامه روبرویی نیاز به نگاه برنامه محور	برنامه محوری
تجزیه و تحلیل زندگی وابستگی رفتار دوچرخه سواری و مداخلات طراحی شهری موقعیت نژادی و اقتصادی-اجتماعی	جامعه محوری

در نهایت، پژوهشگران با بررسی تمامی کدهای به دست آمده، مدلهایی را که مربوط به اشاعه فعالیت بدنی هستند و نیز مدل شهر فعال تافیسا (شکل شماره یک)، به شکل شماره دو درست یافتند.

شکل ۲- مدل شهر فعال در تهران

بحث و نتیجه گیری

هدف این پژوهش، ارائه مدل بومی شهر فعال برای تهران بود. در بیان تفاوت مدل بومی شهر تهران با مدل‌های مشابه و موجود باید گفت که این مدل با ادغام سطوح اول و دوم مدل تافیس، نیاز به یک رهبر بین‌المللی برای توسعه شهر فعال را حذف می‌کند؛ زیرا، مدل بومی شهر تهران تنها مختص به شهر تهران است و شاید مدل فعلی برای شهرهای دیگر در ایران نیاز به تغییر داشته باشد. افزون‌براین، تفاوت این مدل با مدل زیست‌شناختی، در نظم و تأکید مشخص بر هر لایه است؛ یعنی چیزی که در مدل زیست‌شناختی دیده نمی‌شود، اهمیت عوامل است و صرفاً توجه به تمام عوامل را می‌توان نقطه قوت مدل زیست‌شناختی دانست. همان‌گونه که در شکل شماره دو ملاحظه می‌شود، این مدل در سه لایه و یک محور، قالب گرفته است. لایه بیرونی به‌عنوان سیاست‌های کلان کشور ایران و شهر تهران است. رویکردهای محیطی و سیاسی با تغییر ساختار محیط‌های سازمانی و فیزیکی برای ایجاد مکان‌های ایمن، جذاب و مناسب برای فعالیت بدنی (کان و همکاران^۱، ۲۰۰۲، ص. ۷۵)، سرعت رسیدن به شهر فعال را دامن می‌زنند. بخشی از سیاست‌های حمایتی در منابع مالی و مادی معنا پیدا می‌کند؛ البته ترکیب اقدامات متنوع در جایگاه‌های مختلف برای رسیدن به جمعیت‌های هدف، موردنیاز است. رسیدن به چنین هدفی جز از طریق قانون امکان‌پذیر نخواهد بود. «حمایت از ورزش خانواده در اسناد»، «تدوین قوانین و مقررات در سطوح بالا» و «افزایش سهم و ظرفیت ورزش از بازار» نیز اشاراتی بوده که در این بخش قابل‌تأمل هستند. آنچه که با یک نگاه ساده به تهران مشاهده می‌شود و در تمامی مصاحبه‌ها نیز به آن اشاره شد، نبود فضا و امکانات فیزیکی متناسب با هدف شهر فعال است. شاید بتوان این رگ را بیشتر به‌عنوان یک پمپاژکننده جریان در شهر فعال در نظر گرفت؛ زیرا، فعالیت‌های بدنی اوقات فراغت به‌طور طبیعی باید به یک مکان ختم شوند و نبود فضا و مکان مناسب عملاً مرگ فعالیت‌های بدنی را رقم می‌زند. افزون‌براین، زیرساخت‌های سیاست‌گذاری در این لایه چتر حمایتی خوانده می‌شوند که دو زیرساخت دیگر را در برخواهند گرفت. البته معمولاً توافق وجود دارد که مواجهه فیزیکی و بصری با محیط طبیعی، برای سلامت فیزیولوژیک و روان‌شناختی مناسب است. با این حال، تاحدزیادی به طراحی فضاهای شهری انتقاد می‌شود که در به‌کارگیری نیازهای کاربران علاقه‌مند شکست خورده است (لو، ییو و لو^۲، ۲۰۰۳، ۶۰۴). پیاده‌روی و دوچرخه‌سواری، دو شکل رایج فعالیت بدنی در شهرهای فعال هستند که

-
1. Kahn
 2. Lo, Yiu & Lo

در قالب ابعاد مختلف زندگی شهری (کار، تفریح، حمل و نقل و ورزش) ریخته می‌شوند؛ برای مثال، طبیعت زیبای محیط محله، راحتی تجهیزات برای پیاده‌روی (پیاده‌رو و جاده‌های پیاده‌روی)، توانایی دسترسی به مکان‌ها برای پیاده‌رفتن به فروشگاه‌ها، سطح ترافیک در جاده‌ها و آمیزه‌ای از ویژگی‌های محیطی، همه مرتبط با پیاده‌روی برای اهداف خاص شناخته شده‌اند (اون و همکاران، ۲۰۰۴، ۷۲).

نگاه جامع به سیاست‌های موردنیاز، در گام دوم به مرحله ترجمه‌شدن برای سازمان‌ها و جوامعی می‌رسد که بیشتر در سطح شهر تهران فعالیت دارند. تفکیک کامل امور در این لایه از مهم‌ترین مواردی است که باید به آن پرداخته شود؛ البته نظارت برعهده سازمانی است که در امور اجرایی نقش بیشتری دارد. مهم‌ترین بخش این مسئله، نظارت بر مدیریت پارک‌ها و مراکز تفریحی و ورزشی است که دسترسی شهرداری در بین تمامی سازمان‌های مجری بیشتر است. پژوهشگران و شاغلان حرفه‌ای مرتبط با پارک‌ها و فضاهای باز و همچنین، برنامه‌های اجتماعی و تفریحی، برای توسعه فعالیت بدنی، نقش‌های حیاتی برای ایفانمودن در رویکردهای فرارشته‌ای و زیست‌شناختی دارند. به بیان ساده، نقش اوقات فراغت و تفریح به‌طور نسبی با زندگی فعال ممکن است به‌عنوان تسهیل «فعالیت بدنی به انتخاب خود» توصیف شود (هندرسون و بیالسکی^۱، ۲۰۰۵، ۳۵۷)؛ اما در این میان، تنها شهرداری نقش‌آفرینی نمی‌کند؛ بلکه سازمان‌های دیگری که گاهی از جنس ورزش و اوقات فراغت نیستند، در رگ سازمان‌های پشتیبان حضور پررنگی می‌توانند داشته باشند. «رسانه»، «سازمان‌های هواشناسی»، «سازمان‌های بهداشت و درمان»، «سازمان‌هایی به‌عنوان پایگاه داده» و «سازمان‌های تربیت‌کننده مربی و نیروی انسانی»، از مهم‌ترین این سازمان‌ها می‌توانند باشند. یکی دیگر از اموری که باید در شاهرگ جوامع قرار گیرد، بازاریابی اجتماعی است. «استفاده از فعالیت‌های ترویجی با رویکرد ورزش و اوقات فراغت»، «بازاریابی برای کسب ایده و خلاقیت» و «شناسایی شکاف‌های موجود در بازار ورزش»، راهکارهایی هستند که به بازاریابی اجتماعی ختم می‌شوند. استفاده از نام بازاریابی اجتماعی برای این رگ براین اساس است که نگاه سودآوری نیست؛ بلکه اهداف بلندمدت جامعه مدنظر است. در راستای مدیریت شهری، در تهران که بخش‌بندی منطقه‌ای صورت گرفته است، «واگذاری مدیریت مناطق» در ارائه خدمات ورزشی و تفریحی و حتی شناخت بهتر نیازهای ورزشی و تفریحی شهروندان هر منطقه می‌تواند بسیار مؤثر واقع شود. افزون‌براین، نیاز است که «ساختار تصمیم‌گیری و فرایندهای شهری» بررسی شود. در کنار مطرح‌شدن این مسائل، «همکاری مدیران شهری با مدیران آموزش و پرورش» و «استفاده از

1 . Henderson & Bialeschki

مدارس برای ارتباط با خانواده»، راهکارهایی هستند که در مویرگ اجرایی جای بحث خواهند داشت.

طبیعی است که کمپین‌ها برای افزایش دانش، نگرش‌ها و باورهای سودمند و تغییر رفتار، طراحی شده‌اند (کان و همکاران، ۲۰۰۲، ۷۹). «راه‌اندازی مراکز غیرسازمان‌دهی شده برای فعال بودن»، «ایجاد کمپین‌های مشوق فعال بودن» و «استفاده از الگوهای جامعه برای ایجاد رفتار فعالیت بدنی»، مواردی هستند که رسالت این کمپین‌ها را نشان می‌دهند. حلقه‌ی این ارتباط با برنامه‌ریزی عملیاتی رنگ می‌گیرد. در رگ برنامه‌ریزی عملیاتی، توجه به تمامی برنامه‌ها و مداخلاتی است که می‌تواند برای شهروندان ارائه شوند تا تهییج‌کننده آن‌ها به تلاش برای فعال بودن شوند. «ایجاد اماکن ورزش خانوادگی»، «مراکز بازی» و «استفاده چندمنظوره از فضاها»، پیشنهادهایی هستند که مطرح می‌گردند. باید اضافه کرد یکی از موارد مهمی که توسط مصاحبه‌کننده A2 نیز مطرح گردید، چیزی به نام کافه‌تریای ورزشی بود. مکان‌هایی که در آن شهروندان خودشان فعالیت‌های موردعلاقه خود را خلق می‌کنند. این شیوه یکی از ابتکاراتی است که می‌تواند شهروندان را در مسیر فعال بودن بیشتر سوق دهد. ذکر این نکته در روشن‌سازی تفاوت این لایه با لایه میانی ضرورت دارد که این لایه به سازمان‌های زیادی نیاز ندارد. برای تحقق «تهران؛ شهر فعال»، این لایه نزدیک‌ترین لایه به هدف است؛ زیرا، این شاه‌رگ دربرگیرنده شهروندان است؛ یعنی همان سطح چهارم در مدل تافیسا. باید اضافه کرد که این زنجیره ارتباطی در لایه ذکرشده، درنهایت با توجه به گروه‌های هدف خاتمه می‌یابد. اهمیت این مسئله زمانی مشخص می‌شود که شما برای هر گروه هدف باید برنامه‌ریزی عملیاتی و برنامه آموزش و انگیزش خاصی را اختصاص دهید. «سالمندان؛ نسل نقره‌ای»، «زنان و دختران»، «معلولان» و «کودکان و نوجوانان»، از مهم‌ترین این گروه‌ها هستند.

در ایجاد زیرساخت‌های محیطی باید توجه کرد که میزان و کیفیت امکانات، دسترسی به آن‌ها و زیبایی‌شناسی محیط، می‌توانند بخشی از برنامه ایجاد شهروندان فعال باشند و درنتیجه، کمک به ایجاد شهر فعال نماید. برای ایجاد پیاده‌روی و دوچرخه‌سواری نیاز به برنامه‌های طراحی شهری است و این همان چیزی است که به‌عنوان حمل‌ونقل فعال از آن یاد می‌شود. محیط برای حمل‌ونقل فعال و تدارک تجهیزات و زیرساخت‌ها معمولاً ضعیف است و سطوح خطر مصدومیت به‌طورمعمول بیشتر از حالت وسایل موتوری است. به‌همین دلیل، دیدگاه نسبت به حمل‌ونقل فعال اغلب منفی است و جایگاه سبک‌های حمل‌ونقل فعال در بین شهروندان معمولاً پایین است (فاهرتی و مورسیس^۱،

1. Faherty & Morrissey

۲۰۱۴، ۶). به طور گسترده‌ای قابل تشخیص است که افزایش در پیاده‌روی و دوچرخه‌سواری برای مسیرهای کوتاه در مناطق شهری، می‌تواند به کاهش حجم ترافیک، بهبود کیفیت زیست‌محیط شهری، ترویج بهبود سلامت شخصی و کاهش انتشار کربن کمک کند (پولی و همکاران^۱، ۲۰۱۱، ۱۶۰۱).

به‌طور کلی، برای حرکت به سمت تهرانی فعال، توجه به لایه‌های سه‌گانه از اهمیت زیادی برخوردار است؛ اما نکته اصلی در توجه به محور حرکت است. تمامی پیکره شهر فعال بر محور حرکت استوار است. اهمیت دیگر این محور به پویایی مدل است. با توجه به تغییراتی که در محیط شهرها اتفاق خواهد افتاد، نیاز به مدلی که بتواند این تغییرات را گاهی پیش‌بینی کند و خود را با تغییرات تطبیق دهد، از اهمیت زیادی برخوردار است. چیزی که از آن به نام توسعه پایدار در محور حرکت نام برده شده است، لذا توجه به سیاست‌هایی را می‌طلبد که شامل تمامی لایه‌ها شود و آن، دورشدن از بخشی‌نگری است. افزون‌براین، ارتباطات، یکی دیگر از عوامل پویایی است. ارتباطات باید در خود لایه‌ها و بین لایه تا رسیدن به شهر فعال مورد توجه باشد. برای ایجاد ارتباطات مناسب، ترسیم یک نمودار ارتباطی بین سازمان‌های درگیر در ایجاد شهر فعال می‌تواند راه‌گشا باشد. مورد آخر در این مقاله، جامعه‌محوری است. نگاه به جامعه و چیزی که جامعه خواهان آن است، می‌تواند پویایی حرمت را تسریع بخشد؛ برای مثال، اهمیت شکل‌های رایج حمل‌ونقل فعال به حدی است که بیشتر شهرهای عضو شبکه شهری سلامت اروپا، اقدامات اولیه را برای توسعه زندگی فعال، با تأکید بر هدف‌گذاری اقدامات ساخت و محیط‌های اجتماعی برای اشاعه پیاده‌روی و دوچرخه‌سواری گزارش کردند (ادواردز^۲، ۲۰۰۹، ۴). برای کمک به پوشش سیاست سلامت محور و دیگر سیاست‌ها، سیاست‌گذاران و شاغلان به‌دنبال راهی هستند تا استفاده از پیاده‌روی و دوچرخه‌سواری برای سفرهای روزانه خود را افزایش دهند (دیل^۳، ۲۰۰۹، ۹۵). درحالی‌که بیشتر تمرکز زندگی فعال بر پیاده‌روی است، دوچرخه‌سواری ظرفیت بیشتری برای جایگزین کردن سفرها با وسایل نقلیه موتوری به دلیل سرعت بالاتر و توانایی پوشش مسافت‌های بیشتر دارد؛ بنابراین، ظرفیت برای تغییر سفرها (درون‌شهری) از رانندگی به دوچرخه‌سواری بالا است (دیل، ۲۰۰۹، ۹۵-۱۰۴). این همان چیزی است که در این مدل، با عنوان جامعه‌محوری باید به آن توجه داشت.

در حیطه مشارکت ورزشی و فعالیت بدنی، استفاده از مدلهایی که تمام عوامل را در نظر بگیرند، افزایش یافته است. افزون‌براین، تحقق شهرهای فعال با رویکرد فعالیت بدنی نیاز شدیدی است که

1. Pooley
2. Edwards
3. Dill

در شهرهای نوین جهان سوم احساس می‌شود. همین نکته باعث می‌شود که در توجه به فعالیت بدنی شهروندان، علاوه بر اینکه تمام عوامل مانع یا تسهیل‌کننده بازبینی شوند، نحوه تکمیل این مجموعه از عوامل نیز مشخص شود؛ چیزی که در این حوزه کمتر به آن پرداخته شده است. در مقایسه مدل نهایی پژوهش با سایر مدل‌ها (مدل زیست‌شناختی و مدل تافیس)، باید بیان کرد که هیچ‌یک از این مدل‌ها، مدل‌های عملیاتی نبوده‌اند. به‌طور خاص، مدل زیست‌شناختی به جمیع عوامل مؤثر در فعالیت بدنی در شهرها پرداخته است؛ اما اشاره‌ای به چگونگی ارتباط آن‌ها نداشته است. این کمبود در مدل تافیس دیده نمی‌شود؛ اما مدل تافیس نگاه کلانی به توسعه شهر فعال دارد و راهکار عملیاتی را به‌عهده شهرها نهاده است. پژوهش حاضر با لحاظ کردن نقاط قوت مدل‌های گذشته و رفع نقاط ضعف آنان، به نشر مدلی پرداخت که علاوه بر ارائه راهکارهای متنوع در ایجاد شهر فعال، عوامل توسعه فعالیت بدنی در شهرها را به‌صورت کلان و خرد نیز نشان داده است.

منابع

1. Bellew, B., Bauman, A., Martin, B., Bull, F., & Matsudo, V. (2011). Public policy actions needed to promote physical activity. *Current Cardiovascular Risk Reports*, 5 (4), 340-9.
2. Cerin, E., Leslie, E., Sugiyama, T., & Owen, N. (2009). Associations of multiple physical activity domains with mental well-being. *Mental Health and Physical Activity*, 2(2), 55-64.
3. Danaeefard, H., & Eslami, A. (2011). Constructing of organizational indifference application of grounded theory. Tehran: Imam Sadiq University.
4. Designed to Move report. (2016). Designed to Move report: A Physical Activity Action Agenda. Available at: <http://www.designedtomove.org> (Accessed 28 December 2016).
5. Dill, J. (2009). Bicycling for transportation and health: The role of infrastructure. *Journal of Public Health Policy*, 30 (1), 95-110.
6. Edwards, P. (2009). A healthy city is an active city: A physical activity planning guide. Available at: <http://www.euro.who.int> (Accessed 05 December 2016).
7. Edwards, P., & Tsouros, A. D. (2006). Promoting physical activity and active living in urban environments: The role of local governments. WHO Regional Office Europe. Available at: <http://www.euro.who.int> (Accessed 05 December 2016).
8. Faherty, T. R., & Morrissey, J. E. (2014). Challenges to active transport in a car-dependent urban environment: A case study of Auckland, New Zealand. *International Journal of Environmental Science and Technology*, 11(8), 2369-86.

9. Faskunger, J. (2013). Promoting active living in healthy cities of Europe. *Journal of Urban Health*, 90(1), 142-53.
10. Giles-Corti, B., Broomhall, M. H., Knuiaman, M., Collins, C., Douglas, K., Ng, K., Lange, A., & Donovan, R. J. (2005). Increasing walking: How important is distance to, attractiveness, and size of public open space? *American Journal of Preventive Medicine*, 28(2), 169-76.
11. Goulão, C., & Thibault, E. (2013). Physical activity and policy recommendations: A social multiplier approach. *The BE Journal of Economic Analysis & Policy*, 14(2), 577-612.
12. Hamer, M., Stamatakis, E., & Steptoe, A. (2009). Dose-response relationship between physical activity and mental health: The Scottish Health Survey. *British Journal of Sports Medicine*, 43(14), 1111-4.
13. Henderson, K. A., & Bialeschki, M. D. (2005). Leisure and active lifestyles: Research reflections. *Leisure Sciences*, 27(5), 355-65.
14. Humphrey, N. P. (2005). Does the built environment influence physical activity? *TR News*, 237, 31- 3.
15. Iran's National Statistics. (2016). Information statistical page., 206.12.02. Available at: <https://www.amar.org.ir> (Accessed 05 December 2016).
16. Kaczynski, A. T., & Henderson, K. A. (2008). Parks and recreation settings and active living: A review of associations with physical activity function and intensity. *Journal of Physical Activity and Health*, 5(4), 619-32.
17. Kahn, E. B., Ramsey, L. T., Brownson, R. C., Heath, G. W., Howze, E. H., Powell, K. E., Stone, E. J., Rajab, M. W., & Corso, P. (2002). The effectiveness of interventions to increase physical activity: A systematic review1, 2. *American Journal of Preventive Medicine*, 22(4), 73-107.
18. Karakatsanis, K., Kipreos, G., Mountakis, C., & Stergioulas, A. (2015). The commuting profiles of the principals: Their views on the surrounding built environment and infrastructure of their schools and the factors that affect the active commuting of students to and from School. *International Journal of Sport Management, Recreation and Tourism*, 17, 1-13.
19. Kartakoullis, N., Webb, E., Karlis, G., Pouloukas, S., Loizou, C., & Kartakoullis, N. (2015). Leisure sport participation in Cyprus. *International Journal of Sport Management, Recreation and Tourism*, 20, 40-57.
20. Lo, S. M., Yiu, C. Y., & Lo, A. (2003). An analysis of attributes affecting urban open space design and their environmental implications. *Management of Environmental Quality: An International Journal*, 14(5), 604-14.
21. Loukaitou-Sideris, A. (2006). Is it safe to walk? Neighborhood safety and security considerations and their effects on walking. *Journal of Planning Literature*, 20(3), 219-32.
22. Mack, D. E., Wilson, P. M., Gunnell, K. E., Gilchrist, J. D., Kowalski, K. C., & Crocker, P. R. (2012). Health-enhancing physical activity: Associations with markers of well-being. *Applied Psychology: Health and Well-Being*, 4(2), 127-50.
23. Marcus, B. H., & Forsyth, L. (2003). *Motivating people to be physically active*. Champaign: Human Kinetics.

24. McCormack, G. R., Giles-Corti, B., Bulsara, M., & Pikora, T. J. (2006). Correlates of distances traveled to use recreational facilities for physical activity behaviors. *International Journal of Behavioral Nutrition and Physical Activity*, 3(1), 1- 10.
25. Mirzamani, S. (2011). *International structure of sport for all*. Tehran: Mehr Publishers.
26. Neiman, A. B., & Jacoby, E. R. (2003). The first "award to active cities contest" for the region of the Americas. *Revista Panamericana de Salud Pública*, 14(4), 277-80.
27. Owen, N., Humpel, N., Leslie, E., Bauman, A., & Sallis, J. F. (2004). Understanding environmental influences on walking: Review and research agenda. *American Journal of Preventive Medicine*, 27(1), 67-76.
28. Pasco, J. A., Jacka, F. N., Williams, L. J., Brennan, S. L., Leslie, E., & Berk, M. (2011). Don't worry, be active: Positive affect and habitual physical activity. *Australian and New Zealand Journal of Psychiatry*, 45(12), 1047-52.
29. Pate, R., & Buchner, D. (Eds.). (2014). *Implementing Physical Activity*. Champaign: Human Kinetics.
30. Pooley, C. G., Horton, D., Scheldeman, G., Tight, M., Jones, T., Chisholm, A., Harwatt, H., & Jopson, A. (2011). Household decision-making for everyday travel: A case study of walking and cycling in Lancaster (UK). *Journal of Transport Geography*, 19(6), 1601-7.
31. Research Center of IRIB. (2016). Evaluation of the performance of Tehran municipality in the field of sport for all. Center for Studies and Planning in Tehran, 80-95. Available at: <http://www.iribresearch.ir> (Accessed 28 December 2016).
32. Sadeghian, M. M., & Vardanyan, Z. (2013). The benefits of urban parks: A review of urban research. *Journal of Novel Applied Sciences*, 2(8), 231-7.
33. Sallis JF, Bowles HR, Bauman A, Ainsworth BE, Bull FC, Craig CL, Sjöström M, De Bourdeaudhuij I, Lefevre J, Matsudo V, Matsudo S, Macfarlane DJ, Gomez LF, Inoue S, Murase N, Volbekiene V, McLean G, Carr H, Heggebo LK, Tomten H, Bergman P. (2009). Neighborhood environments and physical activity among adults in 11 countries. *American Journal of Preventive Medicine*, 36(6), 484-90.
34. Sallis, J. F., Cervero, R. B., Ascher, W., Henderson, K. A., Kraft, M. K., & Kerr, J. (2006). An ecological approach to creating active living communities. *Annual review of public health*, 27, 297-322.
35. Schmid, T. L., Pratt, M., & Witmer, L. (2006). A framework for physical activity policy research. *Journal of Physical Activity & Health*, 3, 20- 9.
36. Sori, R. (2014). Evaluate the effectiveness of Tehran Municipality's activities in the field of sport for all. Center for Studies and Planning in Tehran, 65-80, Available at: <http://rpc.tehran.ir/> (Accessed 28 December 2016).

37. Strawbridge, W. J., Deleger, S., Roberts, R. E., & Kaplan, G. A. (2002). Physical activity reduces the risk of subsequent depression for older adults. *American Journal of Epidemiology*, 156(4), 328-34.
38. TAFISA. (2016). The Association For International Sport for All: Bulletin 2016. Available at: <http://www.tafisa.org> (Accessed 28 December 2016).
39. World Health Organization. (2016). Global report on urban health: Equitable healthier cities for sustainable development. World Health Organization. Available at: <http://www.who.int> (Accessed 28 December 2016).

استناد به مقاله

صفاری، مرجان، و لطیفی فرد، مهدی. (۱۳۹۷). مدل شهر دوستدار فعالیت بدنی با رویکرد شهرهای فعال، جوامع فعال، شهروندان فعال. مطالعات مدیریت ورزشی، ۴۸(۱)، ۸۹-۱۱۲. شناسه دیجیتال: 10.22089/smrj.2017.3926.1758

Saffari. M., & Latifi Fard. M. (2018). The Model of Physical Activity-Friendly City with the Active Cities, Active Communities, Active Citizens Approach. *Sport Management Studies*, 10(48), 89-112. (Persian). Doi: 10.22089/smrj.2017.3926.1758

The Model of Physical Activity-Friendly City with the Active Cities, Active Communities, Active Citizens Approach

M. Saffari¹, M. Latifi Fard²

1. Assistant Professor of Sport Management, Tarbiat Modares University*
2. Ph.D. Student of Sport Management, Tarbiat Modares University

Received: 2017/03/29

Accepted: 2017/07/10

Abstract

Active cities are an investment source in the development of environmental, social, economic and human capitals. Their effect on aspects of urban life is very tangible and cannot easily be ignored. An important issue in active cities is to consider different age groups and the need for a comprehensive review of factors that contribute both directly and indirectly. The aim of the present study is to propose a physical activity-friendly city model. This qualitative study uses a grounded theory approach (Constructive). In this study, two sources of information are used to collect data: 1. interviews with seven elites who carried out research in the field of active cities, managers who have experience in the field of sport for all, and some sports managers of Tehran municipality, and 2. coding 12 validated articles on active cities. After coding in three stages, 534 open codes were obtained by repeating the two stages of coding articles and interviews (286 open codes from articles and 248 open codes from interviews). After careful examination of the TAFISA active city model, division of biological models in four general levels, adjacency of open codes, and review of articles published in this field, the open codes were divided into three general layers and one axis. Finally, an indigenous model of converting Tehran into a physical activity-friendly was achieved, which can provide guidelines for managers to achieve the active city, active communities and active citizens.

Keywords: Active City, Physical Activity, Recreation, Grounded Theory

* Corresponding Author

Email: saffari.marjan@modares.ac.ir